

Een financiële operatie

Het is op dit moment nog volstrekt onduidelijk, waar een volgend kabinet na de verkiezingen de financiën vandaan moet halen om zijn verkiezingsbeloften waar te maken en een deugdelijk financieel-economisch plan te trekken. De nevelen waarin de behandeling van de Voorjaarsnota in de Tweede Kamer was gehuld, waren zo dicht niet, of het werd toch wel duidelijk dat de toestand van 's rijks financiën de totale ontredding is genaderd. Het kan een nieuwe regeringsploeg daardoor geheel aan ruimte komen te ontbreken om een stimuleringsbeleid voor de economie van de grond te krijgen. De financiële middelen die benodigd zijn om in de industrie, de woningbouw en bij de overheid het beoogde investeringsherstel te bewerkstelligen kunnen al gauw op f. 7 à 8 mrd. per jaar worden geschat. Om zo'n bedrag bij elkaar te schrapen zal binnen de nationale economie een gigantisch herverdelingsproces moeten plaatsvinden. Hoe zal de financiële paragraaf van zo'n operatie moeten luiden? Welke mogelijkheden dienen zich nog aan?

Zoals bekend, leunen de verkiezingsprogramma's van de vier grootste politieke partijen voor het herstel van de werkgelegenheid en de productiegroei zonder uitzondering nogal zwaar op de bereidheid tot loonmatiging. Het reële beschikbare inkomen van werknemers in de marktsector gaat er zonder incidenteel bij de PvdA gemiddeld met 1,1% op achteruit, bij het CDA met 1,3%, bij de VVD met 1,5% en bij D'66 met 1,9%. Daarnaast leiden bij de PvdA de arbeidstijdverkorting, bij CDA, VVD en D'66 de verzwarende van de woonlasten en bij D'66 en VVD de sterkere toepassing van het profijtbegin-sel tot verdere daling van het reële loon. Per saldo komen deze veronderstellingen erop neer, dat de reële lonen in de marktsector in de komende vier jaar met ten minste 10% zullen dalen. Op de salarissen van ambtenaren en trendvolgers worden volgens de programma's van de politieke partijen nog extra matigingen doorgevoerd.

Hoe noodzakelijk de veronderstelling van een jarenlange (vrijwillige) loonmatiging ook is om het economische beleid van de politieke partijen te onderbouwen, daarmee neemt haar realiteitsgehalte nog niet toe. In zijn artikel „De verzorgingsstaat kan best behouden blijven” in de *Volkskrant* van 15 mei schrijft de Utrechtse socio-loog prof. Thoenes, dat we economisch gezien best de kosten zouden kunnen dragen om desgewenst de werkloosheid op te heffen, maar dat het vanuit cultureel gezichtspunt niet erg logisch is om zo'n oplossing te verwachten. „De cultuur van de verzorgingsstaat heeft ons een grote verzameling van geëmancipeerde, op eigenbelang gerichte, aan consumptie gehechte eenlingen gebracht Als aan onze privé-paradijsjes geknaagd wordt, pas op, dan schakelen we onze belangengroep in”. En in het krachtenveld van belangen van de werkende bevolking, komen de belangen van de werklozen niet aan bod. Ook van inkomensnivellering of het aanpakken van het zwarte circuit, kan, zoals ik vorige week op deze plaats heb betoogd, niet al te veel worden verwacht.

Als loonmatiging dan niet genoeg oplevert, komen we al snel terecht bij de sociale uitkeringen. De Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) heeft er in haar landenrapport over Nederland onlangs geen doekjes om gewonden dat het niveau van de sociale uitkeringen hier te lande te hoog ligt ten opzichte van het inkomen uit arbeid. Dat heeft volgens de OESO een duidelijke afremming van de werkklust tot gevolg. In hun alternatieve beleidsplan voor de Nederlandse economie tot 1985 (volgende week in *ESB*) en in hun interview vorige week in de *Haagse Post* komen Driehuis en Van der Zwan tot een soortgelijke conclusie. Met name om het ziekteverzuim en de arbeidsongeschiktheid te verminderen,

bepleiten zij „drastische” maatregelen, zowel aan werknemers- als aan werkgeverszijde. Het moet worden erkend dat het beroep op die voorzieningen in Nederland in vergelijking met het buitenland ongekend hoog is. Voor een algemene forse besnoeiing in de sociale-zekerheids-sfeer is in Nederland echter — vooralsnog? — geen politieke meerderheid te vinden. Een rijke bron van financiële middelen is die sector daarmee niet.

Misschien valt er wat te bezuinigen op de uitgaven van het rijk. Zoals bekend is er een heroverwegingsprocedure aan de gang waarbij mogelijkheden moeten worden aangegeven om 10% te bezuinigen. De geplande datum van 1 juni zal echter niet worden gehaald. De (politieke) uitkomsten zijn nog zeer ongewis.

In heel andere richting zoekt de FNV het in haar onlangs gelanceerde vierjarenprogramma voor productie en werkgelegenheid *Aan de slag*. Allereerst bepleit zij een versnelde winning van het aardgas. Wanneer de opbrengsten daarvan worden aangewend voor investeringen ter versterking van de economische structuur, is van potverteren geen sprake. Niettemin moet met deze financieringswijze de grootste voorzichtigheid worden betracht. Naarmate men sterker leunt op de aardgasbaten worden de aanpassingsproblemen vergroot wanneer de opbrengsten in de komende jaren zullen dalen. De president van De Nederlandsche Bank, dr. Zijlstra, betoogde in de SER dat eerst het financieringstekort zou moeten worden verkleind. Het inzetten van extra aardgasbaten ter versterking van de economische structuur lijkt pas gerechtvaardigd, wanneer ook de niet-financiële belemmeringen voor herstel — zowel bij werkgevers en werknemers als de overheid — uit de weg zijn geruimd. We moeten met deze bron dus nog maar even wachten.

Een andere bron van inkomsten die wordt genoemd, zijn beleggingsvoorschriften voor institutionele beleggers. Deze zouden hun fondsen voor sociale-woningbouw beschikbaar moeten stellen tegen een rente die 2 à 3% lager ligt dan de marktrente. De FNV verwacht daarvan f. 2 mrd. per jaar. Afgezien van het feit dat deze gelden door verzekerden en pensioengerechtigden voor heel andere doeleinden beschikbaar zijn gesteld, dreigt daarmee echter aan de verstarringen op de arbeidsmarkt slechts een nieuwe verstarring op de kapitaalmarkt te worden toegevoegd.

Meer heil is te verwachten van het plan van de FNV voor een investeringsloon, en van het werkgelegenheidsfonds van het CNV. Dit kunnen bruikbare instrumenten zijn om een deel van de loonsom van werknemers voor concrete investeringsprojecten aan te wenden. De modaliteiten waaronder een en ander zou moeten worden toegepast, zijn echter nog allerminst duidelijk. Zeker op korte termijn mogen er nog geen grote baten van worden verwacht.

Wie weet hoeveel al met al uit bovenstaande bronnen valt te putten, mag het zeggen. Vast staat wel dat het vrijmaken van f. 7 à 8 mrd. per jaar voor investeringsstimulering een gigantische opgave zal zijn. In feite komt de operatie neer op een „reshuffling” van middelen van de consumptieve naar de productieve sfeer. Daarbij moet worden bedacht dat het inzetten van kapitaal op de ene plaats tevens betekent het weghalen op de andere, waarmee evenzeer werkgelegenheid en productie is gemoeid. Als de reallocatie van middelen dus al lukt, dan is het nog maar de vraag of het effect per saldo groot genoeg is om de werkgelegenheids- en productiegroei op een aanvaardbaar niveau te brengen. Pas op langere termijn kunnen ook de dynamische effecten gaan bijdragen. Snelle resultaten zitten er niet in.

L. van der Geest